

מחלה ומוות בראייה של הנצרות

ארמלי שפיק

הדת הנוצרית ממלאת תפקיד משמעותי בחיי מאמיניה, ומושתתת על ערכים כמו אהבה, הקרבה עצמית, שאיפה רוחנית, נאמנות ומסירות. הדת מהווה מקור לנחמה עבור חולה הסרטן, ויש ביכולתה להעניק לו תקווה, גם במקרים בהם המוות מהמחלה צפוי. כל אדם, בין אם הוא בריא או חולה, תופס את הדת, המחלה והמוות בהתאם למידת אמונתו, ומתמודד איתם באופן אישי וייחודי.

מחלת הסרטן פוגעת בהיבטים ובתחומים רבים בחיי הפרט, לכן ההתייחסות למחלה מצד המטפלים היא בתחום הפיזיולוגי, הרגשי, הפסיכולוגי והדתי. גילוי ואבחון המחלה נתפס אצל מרבית האנשים כעונש הנושא עמו מוות ודאי. לפיכך נעזר חולה הסרטן בכל האמצעים והאפשרויות העומדים לפניו, כדי להתמודד ולשרוד את המחלה. אחת האפשרויות הינה הדת.

נצרות ותפיסת מחלות

במרוצת הדורות ניסו הדתות השונות למצוא את התשובות לחידות רבות של עצם החיים ובתוכן מחלות. בברית החדשה לא מוזכרת מחלת הסרטן, אך מתוארים מקרים של אנשים אשר היו משותקים, מצורעים, אילמים, נכים, חרשים וחולים מדממים (Masih, 1973).

בימי קדם אנשים שייכו את המחלה והסבל ממנה לחטאים שהאדם ביצע, והברית החדשה מעלה את הקשר בין מחלה לבין חטא ואמונה (Masih, 1973). המסקנה מתבססת על מספר פסוקים שמתארים קשר זה לדוגמא: "ויביאו אליו אנשים נשאים איש נכה איברים, וישארו בארבעה ולא יכלו לגשת אליו מפני העם, ויסרו את הגג במקום אשר היה שם ויחתרו חתירה ויורידו את המשכב אשר שכב עליה נכה האברים, ויהיה כראות ישוע את אמונתם ויאמר אל נכה האברים בני נסלחו לך חטאתיך, ויאמר אל נכה האברים לך אני אמר קום שא את משכביך ולך אל ביתך, ויקם פתאום וישא את משכבו ויצא לעיני כלם" (מרקוס 3:2). פסוק זה מתאר אדם נכה איברים שחלה במחלה כלשהי בעקבות חטאיו, ובשל אמונתו חטאיו נסלחו והוא נרפא לגמרי. במרבית המקרים בהם ישו ריפא מחלות, ניתן לראות שהוא סלח לחולים על חטאיהם. באמצעות דוגמא זו ורבות אחרות, התפיסה שרווחה התייחסה לכך שמחלתו של הפרט היא עונש על חטאיו, וסליחתו של ישו לחולים על חטאיהם מתבטאת בריפויים.

הדת הנוצרית

הדת הנוצרית הינה אחת משלוש הדתות המרכזיות ובעלת מספר המאמינים הגדול בעולם. הנצרות נוסדה בארץ ישראל לפני כאלפיים שנה, ובמאה הרביעית לספירה הפכה לדת הרשמית של האימפריה הרומית. במרוצת השנים הנצרות הייתה הדת הדומיננטית באירופה ובעולם המערבי, כאשר הדמות המרכזית בנצרות על כל פלגיה היא דמותו של ישו, שהוצא להורג בצליבה בהוראת הנציב הרומי על יהודה, פונטיס פילטוס. על פי האמונה הנוצרית ישו הגיע לעולם כבנו של האל על מנת להושיע את בני האדם מחטאיהם. לפי המקורות הנוצריים ובעיקר ספרי הברית החדשה, ישו היה יהודי שחי בתחילת המאה הראשונה לספירה, פעל בגליל וביהודה ונשא הטפות דתיות, ריפא חולים וחולל נסים. לפי הברית החדשה ישו החשיב במיוחד מצוות בין אדם לחברו, וכי חובה על אדם לפייס את חברו לפני שהוא מקריב קורבן. בדת הנוצרית ישנן שתי מצוות מרכזיות: הראשונה היא אהבת האדם את האל בכל לבו ונפשו, והשנייה היא אהבת האחר כמוך. כמו כן ישו ציווה על אי שימוש בכוח, גם במקרים בהם נפגע המאמין ישירות מאדם אחר.

מהכתוב בברית החדשה ניתן להסיק שדמותו של ישו התאפיינה בצניעות, אהבת הזולת, נדיבות לב, עזרה לעניים, לנזקקים ולחולים (נצרות) (<http://he.Wikipedia.org/wiki/נצרות>).

ארמלי שפיק, RN, BA מחלקה אורתופדית, בית חולים פוריה
armaly9@hotmail.com

מהאמונה בישו ובאלוהים. אמונה זאת מוסברת על ידי הדת הנוצרית בברית החדשה. לפי הנוצרים והברית החדשה אלוהים במהותו וביסודו הינו האהבה והכוח הנצחיים. אלוהים רואה את הדאגות והפחדים של בני האדם בזמנים הקשים ביותר, ומוכן לעמוד לעזרתם. הברית החדשה מלאה בהצהרות שאלוהים ישו מספקים לבני אדם אהבה ונחמה, לדוגמא: "ברוך האלוהים ואבי אדונינו ישוע המשיח אב הרחמים ואלהי כל נחמה, המנחם אותנו בכל לחצנו למען נחם הנלחצים כל לחץ בנחמה אשר אנחנו מנחמים מאת האלוהים" (אגרת פאולוס השניה אל הקורנתיים 3:1) (Astron, Mattson, Ponet, & White, 2005).

משמעות התפילה במחלת הסרטן

התפילה בנצרות נחשבת כהבעת בקשה מאלוהים, וחלק מהתפילות הנוצריות הינן למען החלמתו של חולה מסוים. לפי Meraviglia (2002), התפילה היא סוג של פנייה פנימית, קרבה של מחשבות ואחוות רגשות עם האל שבשמיים. התפילה בנצרות הינה בעלת ערך חשוב ובדרך כלל משקפת את האמונה הדתית והרוחנית. כמו כן מבטאת קשר אישי בין האדם המתפלל לבין האלוהים, ובברית החדשה מתוארת משמעות התפילה, לדוגמא: "וכל אשר תשאלו בתפילה ואתם מאמינים יבא לכם" (מתי 21:22). התפילה בנצרות הינה משאב חשוב להתמודדות חולה הסרטן עם המשברים הפיזיולוגיים והנפשיים שבאים בעקבות אבחון המחלה. בעיני חולה הסרטן התפילה נוסכת שלווה נפשית ורוחנית (Hawley, 1998).

במאמרו של Favazza (2006) מצוין שתפילה אישית וקבוצתית טקסית למען החלמתם של חולי סרטן העלתה את רמת התקווה, תרמה להרגשה טובה, והיוותה מקור רוחני להתמודדות בקרב החולים. בנוסף, ביכולתה של התפילה להשפיע על תהליכים פיזיולוגיים בגוף, כמו שיפור מערכת החיסון והעלאת המוטיבציה. כמו כן לשפר את מצבו הנפשי של החולה, אולם התפילה אינה נחשבת לכוח על טבעי. לסיכום, ניתן להבין שהשפעתה של התפילה מתבססת על הכתוב בספרי הקודש הנוצרים, וחולים תופסים את התפילה כמקור להתמודדות ולהתגברות על הסבל, הכאב, המצוקה הנפשית, והסביבה המלחיצה של בית החולים.

משבר אמונה

משבר האמונה עלול להתרחש כאשר דברים אינם מתנהלים בהתאם לציפיות של האדם המאמין, שאינו מוכן למצבי חולי, ופתאום האל מזמן לו אירועים מפתיעים וכואבים כמו מחלה. תחת זאת, במקום שהדת תספק תקווה ודרך חיים היא הופכת למקור של סטרט. מאמינים נוצרים יביעו כעס על הדת והאל לאחר שלקו במחלה ונגרם סבל להם ולמשפחותיהם. הדבר בלתי נתפס אצלם, כאשר למרות אמונתם נעשו חולים וכתוצאה מכך מופיע חוסר אמון והאשמת הדת (Nelson, Rosenfeld, & Galietta, 2002).

דת ורוחניות והתמודדות עם מחלת הסרטן

דת ורוחניות הינם אינדיווידואליים, ייחודיים, המקנים לפרט אחווה עם אלוהים, עם העצמי, עם אחרים ועם הטבע. מנקודת מבטו של חולה הסרטן הנוצרי, אחווה עם אלוהים מעניקה לו תקווה, נחמה ואמונה. אחווה עם העצמי מעניקה שלמות, זהות עצמית ושלווה פנימית. באמצעות האחוה עם האחרים החולה מקבל פיוס, דאגה ואהבה. ולבסוף האחוה עם הטבע מציידת אותו בהשראה, שאיפה ומוטיבציה.

אבחון מחלת הסרטן אצל רוב החולים ובני משפחתם נחשב כפסק דין סופי וודאי, ויש לו השפעה בתחום הפיזיולוגי, הפסיכולוגי, הרגשי, הרוחני, החברתי והדתי (Tortora & Grabowski, 2000). לדעת Chochinov (2006) כרבע מהחולים בסרטן חווים דיכאון, כאבים עזים ומגבלות מגוונות.

דת ורוחניות ממלאים תפקיד חשוב אצל החולה ומשפחתו, על-ידי כך שהדת מעניקה לאדם משמעות לחיים ובמצבי חולי היא מעניקה נחמה ותמיכה ואמצעי התמודדות יעיל. לפי Aquino and Zago (2007), ההיבט הרוחני והדתי הוא מרכיב חשוב בחולה הסובל ממחלות חמורות כמו סרטן. החשיבות נובעת מעצם העובדה שהדת מעניקה תקווה, סיפוק עצמי, שביעת רצון ומפחיתה דיכאון. ללא ספק ההיבט הזה הינו בעל ערך חשוב בתהליכי השיקום וההישרדות מהמחלה. מטרת מחקרם (Aquino & Zago, 2007) הייתה לזהות את השפעת הדת על חולי סרטן נוצרים שנרפאו מהמחלה. במחקר השתתפו שישה חולים, 3 גברים ו-3 נשים, בטווח גילאים שבין 51-72 שנים, שעברו Laryngectomy ללא סיבוכים, שנתיים עד חמש שנים מתחילת המחקר. מניתוח הראיונות עלה שכל החולים ציינו את העובדה שהם נוצרים, ובעת אבחנת המחלה פנו לדת כדי למצוא הסבר למחלתם. המחברים טענו שחולים במצב זה פונים לאלוהים משום שהוא עוזר, והוסיפו שחולים עם אמונה דתית הנמצאים בשיקום מהמחלה חשים יותר תקווה, יותר סיפוק עצמי ופחות דיכאון, מאשר אלה שאינם פונים לדת. החוקרים ציינו שחולי סרטן נוצרים הנמצאים ברמיסיה מהמחלה ושרדו אותה, מדווחים על תקווה בזכות ההזדמנות השנייה שקיבלו, על חשיבות הדת כמקור התמודדות ותמיכה במחלת הסרטן, וציינו את הדת כגורם המארגן את חיי היומיום שלהם לאחר ששרדו מהמחלה.

O'neill & Kenny (1998) מציינים שיש קשר בין העיסוק ברוחניות לבין התמודדות יעילה עם מחלות, לחץ ודיכאון. גם Risberg & Solberg (2000) בחנו את הקשר בין האמונה והדת לבין המצב הנפשי בקרב חולי סרטן נוצרים, באמצעות מחקר איכותני. במחקרם השתתפו עשרים חולים בסרטן מתקדם מעל גיל 18 שנים, שטופלו בטיפול פליאטיבי בלבד ובמצב רגשי משביע רצון. מסקנת החוקרים הייתה שיש קשר חיובי בקרב חולי סרטן בין האמונה הדתית לבין שביעות רצון החולים מהחיים, וכן שהדת מעניקה תקווה.

מקור התמיכה הרוחנית שמקבלים חולי סרטן נוצרים מגיעה

תפיסת המוות בנצרות

לפי הדת הנוצרית, המוות הינו תוצאה של חטא קדמון שעשה האדם. בספר הקודש הנוצרי מצוי הפסוק שמציין אמירה זו, "ולכן כאשר על ידי אדם אחד בא החטא לעולם והמוות בעקב החטא, וכן עבר המוות על כל בני אדם מפני אשר כולם חטאו" (אגרת פאולוס אל הרומיים 5:12). ניתן להבין כי אין מנוס לבני אדם מעובדת המוות.

האמונה הנוצרית מלמדת שישו הגיע לעולם כבנו של אלוהים על מנת להושיע את בני האדם מחטאיהם, לכן במותו בייסורים ובצליבה כיפר על עוונות המין האנושי כולו, ישו עצמו קם לתחייה ביום השלישי למותו. על כן ישו הצהיר למאמינים הנוצרים על נצחיות הנפש שנשלחת לחיי נצח בעולם הבא לאחר מות הגוף: "אמן אמן אני אמר לכם השמע דברי ומאמין לשלחי יש לו חיי עולם ולא יבא במשפט כי עבר ממות לחיים" (יוחנן 5:24). לפיכך, עבור הנוצרי המאמין, המוות הינו התחלת חיים חדשה. מנקודת מבטה של הכנסייה המוות נתפס כתהליך רוחני יותר מביולוגי, ועליו להתרחש ככל האפשר בכבוד, עם שלוה נפשית וללא כאבים. הכנסייה אסרה המתת חסד, כמו כן אסרה באיסור חמור כל הריגה בכוונה שנגרמת לאדם על ידי אדם אחר, דבר הנחשב כמעליב את הבורא (Bulow et al., 2008).

טיפול בחולה הנוטה למות

לעיתים קרובות חולים סופניים חווים חרדה, מצב רוח דכאוני, צער, חוסר תקווה, פחד מפני המוות וניתוק מהסביבה (Chochinov, 2006). לפי Kahn, Lazarus & Owens (2003) החרדה המלווה את האדם הנוטה למות, היא כתוצאה מכאב מהמחלה והרגשת הנטל על האחרים. Koenig (2002) טוען שעל המוות להתרחש בנוחות מיטבית, ועל כן יש לזהות משאבים במערכת הבריאות ובמערכת המשפחתית כדי שיהיה מכובד. בנוסף, לאדם הנוטה למות יש צרכים פיסיים שיש להתחשב בהם בשעתו האחרונה, כמו הקלה על סימפטומים שגורמים לסבל וייסורים ושליטה בכאב. יש לציין שהכאב בסוף החיים בדת הנוצרית הינו סמלי, ומרמז על משמעות מיוחדת שישו הנוצרי סבל וכאב על הצלב לפני מותו. אף על פי כן הכנסייה מאפשרת שיכוך והקלת הכאבים באדם הגוסס (Bulow et al., 2008).

ההיבט הדתי במוות

ההיבט הדתי והרוחני באדם הנוטה למות הוא בעל חשיבות, ויש לאפשר לאדם הגוסס למלא את כל חובותיו הדתיות לפי רצונו לפני המוות. למאמינים בדת הנוצרית יש עמדה וראייה מיוחדת כלפי המוות. אמונתם מאפשרת להם שליטה פנימית על הרגשות שמתעוררים עם התקרב שעת המוות. ניתן לומר שהאמונה מספקת דרך רוחנית המקלה על עובדת המוות, אנשים אלו מוותרים על הידיעה כיצד ימותו, במקביל נותנים אמון מלא בכך שהאל ישלוט בנסיבות מותם (Koenig, 2002).

ויתור זה נובע מהאמונה שהאל מסמל ברובו אהבה, רחמים וחוכמה, וכי הם מקבלים את רצונו. אנשים אלו מסבירים שהם אינם מחפשים להם מקום בעולם הזה, אלא מביטים הלאה במטרה לחזור לבית האמיתי שבשמיים. עבורם המוות הוא מעבר למקום שאין בו מחלה, כאבים וסבל (Koenig, 2002).

ככל ששעת המוות קרבה, עולה הצורך לאדם הנוצרי הנוטה למוות להשלים מטלות כמו התפייסות עם אחרים, עם האל, קבלת סליחה ומחילה מאחרים, והשלמה עם עצמו על מה שהיה בעולם הזה.

בדת הנוצרית קיים טקס מיוחד הנקרא וידוי על סף המוות. בטקס זה האדם הנוצרי הגוסס מתוודה על חטאיו וחוזר בתשובה בפני כומר מוודה, על מנת שנפשו תעזוב את העולם הזה חפה מחטאים קטנים. הכומר מושח את גופו בשמן ומים ושמע את וידוי האחרונים, לפני המשפט השמימי בפני האלוהים. המשיחה האחרונה של הכומר מסמלת הענקת מנה אחרונה של חסד לאדם הנוטה למוות, כדי שיוכל לצאת לעולם הבא נקי מחטאים (Masih, 1973).

הגופה של האדם המת זוכה לכבוד ומנוחה, ומקובל שכומר נוכח בזמן ובמהלך המוות. מנהג זה מספק נחמה והזדהות למת עצמו ולמשפחות המתאבלות, ומדגיש תמיכה רוחנית, כבוד ודאגה למת ומשפחתו (Kahn, Lazarus, & Owens, 2003).

המשפחה ממלאת תפקיד חשוב לאדם הנוטה למות, מכיוון שהיא עוזרת לו להשלים בהצלחה את הפרידה מהחיים. משפחה בעלת ערכים דתיים מהווה מקור תמיכה נפשית ורוחנית ונותנת מענה לצרכיו של האדם הגוסס. יש לזכור שגם המשפחה עצמה זקוקה אף היא לתמיכה, כדי שתתגבר על האובדן ותתמודד ביעילות עם משבר הפטירה שנובע כתוצאה מהמוות (Koenig, 2002).

על הצוות המטפל לשאול על הצרכים והמנהגים הרוחניים והדתיים של האדם הנוטה למות, ולאפשר לו לקיים את המנהגים המיוחדים בהתאם לדתו ואמונתו, כמו נוכחות איש דת בעת המוות, עריכת טקס דתי וטיפול בגופה.

"מוות טוב"

ללא ספק המוות הוא חלק בלתי נפרד מהחיים של כל אדם, ולרוב האנשים אין שליטה על נסיבות המוות שלהם, מועד המוות, מקום המוות, צורת המוות, והאופן שבו אנשים אחרים יטפלו בהם בעת הגסיסה. רגע המוות עצמו נשאר לא ברור, מסתורי וחבוי (Koenig, 2002).

Chochinov (2006) מציין ש"מוות טוב" הינו שהאדם במותו קיבל תמיכה ודאגה פיזיולוגית, רגשית ורוחנית מהמשפחה, ממטפלים ומחברים. הרפואה הגדירה "מוות טוב" שהאדם בגיסיתו יהיה משוחרר מכאבים, מצוקה, סבל, ייסורים הן בשבילו והן בשביל משפחתו, ולהדגיש שסיבת המוות תהיה ברורה, סבירה, הגיונית, מתקבלת על הדעת מבחינה קלינית, תרבותית וחברתית (Chochinov, 2006).

מקורות

Aquinov, V. V., & Zago, M. M. (2007). Prayer in people with cancer. *Cancer Nursing*, 25(4), 326-331.

Astron, B.A., Mattson, I., Ponet, R. J., & White, M. (2005). Inter-religious perspectives on hope and limits in cancer treatment. *Journal of Clinical Oncology*, 23(11), 2569-2573.

Berman, A., Snyder, S. J., Kozier, B., & Erb, G. (2007). *Kozier & Erb's fundamental of nursing: Concepts, process, and practice*. New Jersey: Pearson education.

Bulow, H. H., Sprung, C. L., Reinhart, K., Prayag, S., Du, B., Armaganidis, A., Chochinov, H.M. (2006). Dying, Dignity, and new horizons in palliative end-of-life care. *A cancer journal for clinicians*, 56(2), 84-103.

Chochinov, H.M. (2006). Dying, Dignity, and new horizons in palliative end-of-life care. *A cancer journal for clinicians*, 56(2), 84-103

Favazza, A. R. (2006). Prayers and healing in the Christian tradition. *Official Journal of World Association of Cultural Psychiatry*, 147-151.

Hawley, G. (1998). Facing uncertainty and possible death: The Christian patient' experience. *Journal of Clinical Nursing*, 7, 467-478.

Kahn, M. J., Lazarus, C. J., & Owens, D. P. (2003). Allowing patients to die: Practical, ethical, and religious concerns. *Journal of Clinical Oncology*, 21(15), 3000-3002.

Kappeli, S. (2000). The value of spiritual support in cancer patient. *Supportive Care in Cancer*, 8, 75-76.

Koenig, H. G. (2002). A commentary: The role of religion and spirituality at the end of life. *The Gerontologist*, 42, 20-23.

Masih, A. A., (1973). *Christ, the savior of the world*. Stuttgart, Germany: Call of hope.

Meraviglia, M.G. (2002). Prayer in people with cancer. *Cancer Nursing*, 25(4), 326-331.

Nelson, C. J., Rosenfeld, B., Breitbart, W., & Galiotta, M. (2002). Spirituality, religion and depression in the terminally ill. *Psychosomatics*, 43, 213-220.

Norum, J., Risberg, T., & Solberg, E. (2000). Faith among patients with advanced cancer. A pilot study on patient offered, "no more than" palliation. *Supportive Care in Cancer*, 8, 110 - 114.

O'neill, D. P., & Kenny, G. K. (1998). Spirituality and chronic illness. *Journal of Nursing Scholarship*, 30(3), 275- 280.

Tortora, G. J., & Grabowski, S. R. (2000). *Introduction to the human body: The essentials of anatomy and physiology*. New York: Wiley.

[/Http://he.Wikipedia.org/wiki](http://he.Wikipedia.org/wiki) נצרות

סיכום

חולי ומוות הם חלק בלתי נפרד מחיי האדם. במשך מאות שנים האדם חיפש תשובות אודות מחלה ומוות, וכדי למצוא תשובות פנה לדת. לאנשים רבים ישנה נטייה טבעית לפנות לדת בעת מחלה ומוות של אדם יקר, מתוך ציפייה שהאל יבצע נס שירפא את החולה. Favazza (2006) טוען שלתפילה יש יכולת לרפא מחלות. לדעתו ישנן מחלות אשר מטבען מציגות תמונה של מנוחה ביולוגית, שבאה לידי ביטוי בהיעלמות הסימנים של מחלות אלו. תופעה זו נתפסת בעיני אנשים כנס או כוח על טבעי שהתרחש לחולה, וכאשר אנשים מאמינים מתפללים והדברים מתנהלים בניגוד לרצונם, נקלעים הם למשבר אמונה.

מחלת הסרטן נחשבת אצל מרבית האנשים להתקרבות שעת המוות הוודאית, הפוגעת בכל מישורי החיים. מעצם עובדה זאת, חולה הסרטן הנוצרי רואה בדת מקור תמיכה ודרך לקבלת המחלה ולהתמודדות איתה. הדת נותנת לחולה המאמין תקווה, נחמה ושיעית רצון.

התפילה חשובה מאד לנוצרי המאמין, ומאפשרת לחולה לפנות ישירות אל האל ולבקש את עזרתו ורחמיו. יחד עם זאת, יתכן שנצפה משבר אמונה כאשר האל אינו עונה על ציפיותיו של האדם המאמין. הדת הנוצרית מציינת את נצחיות הנפש לאחר המוות בקרב המאמינים, ותהליך המוות בעצם הינו דרך לעולם הבא. יש להתחשב בצרכיו המיוחדים של האדם הנוטה למוות, הפיזיולוגיים והדתיים ככל האפשר, ולאפשר לו להשלים את המטלות הדתיות בהתאם לציפיות שלו כולל וידי על החטאים, ולאחר המוות טיפול בגופה. במצב זה הטיפול הפליאטיבי יכול לתת מענה לצרכים אלה של חולים סופניים שמחכים לשעת מותם.